

ეკლესია სახელმწიფოში

ზურაბ კიკნაძე

(თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

რა არის სახელმწიფო და რა არის ეკლესია? ეკლესია მოწოდებულია ღვთის სასუფეველის დასამყარებლად მიწაზე (“როგორც ცათა შინა, ეგრეცა ქვეყანასა ზედა”), სახელმწიფო კი იმისათვის არსებობს ღვთის ნებით და მიშვებით, რომ ქვეყანა, საზოგადოება, ადამიანები ამქვეყნიურ ჯოჯოხეთს ააცილოს. ამ აზრით, როგორც პავლე მოციქული ამბობს, “არა არს ხელმწიფება, გარნა ღმრთისა მიერ” (რომ. 13:1). თუ ასეა, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეკლესია იმ ზღვარამდე ითმენს და იწყნარებს სახელმწიფოს (ხელისუფლებას, ძალაუფლებას), ვიდრე მას ქვეყანა ჯოჯოხეთად არ გადაუქცევია. ასეთ ვითარებებში, მას თავის თავზე განუცდია დარტყმები. ეკლესიის სახელმწიფოში მეოფობის საზრისს, მის დამოკიდებულებას ხელისუფლებისადმი მისი ისტორიის ყოველ პერიოდში გამართლება ახალი აღთქმის წიგნებში ეძებნება. სიმარტივისთვის სამ პირობით პერიოდად განვიხილოთ ეკლესიის (ვგულისხმობ ადმოსავლეთ ქრისტიანულს) ისტორიას.

I პერიოდი. კონსტანტინემდელი ხანა. ეკლესია თავისუფალია

სახელმწიფოსაგან, მაგრამ დევნილი და შევიწროებული. იგი მსხემობს აქ და იქ. მის მსხემობას დევნილების სახე აქვს, რადგან თავად მისი თავი დევნილი იყო (“უკუეთუ მე მდევნეს, თქუენცა გდევნენ”, ი. 15:20). დევნილება იმდენად ბუნებრივი მდგომარეობაა თავდაპირველი ეკლესიის მეოფობისა ქვეყანაში, რომ იგი ერთ-ერთია ცხრა ნეტარებას შორის (“ნეტარ იყვნენ დევნულნი სიმართლისათვის”, მ. 5:10). დევნილება და გასაჭირი ეკლესიის თანამდევი მოვლენებია წუთისოფელში (მ. 3:21). ამით დიაგნოზი დაესვა სოფელს (ბერძ. *კოსმოს*), სხვანაირად არც შეიძლება ყოფილიყო, რადგან თავად სოფლის ბუნებაა ასეთი – იგი არათუ ეურჩება ჭეშმარიტებას, არ იწყნარებს მას (“სოფელმა იგი ვერ იცნა”, ი. 1:10), არამედ სძულს (ი. 15:19) და სდევნის კიდევ, რადგან “ყოველი სოფელი ბოროტსა ზედა ღვას” (1იოან 5:19). არის შეუთავსებლობა ეკლესიასა და სოფელს შორის, როგორც ნათელსა და ბნელს შორის, მაგრამ ვიცით, რომ “ნათელი იგი ბნელსა შინა ჩანს და ბნელი იგი მას ვერ ეწია”, ი. 1:5). ამ მუხლის პირველი ნაწილი რეალობის შეფასებაა, მეორე ნაწილი კი იძლევა რწმენას წუთისოფელში გასაძლებად და მის დასაძლევად (“მე მიძლევით სოფელსა”, ი. 16:23). ეკლესია, რომელმაც იცის სოფლის ბუნება, ხელმძღვანელობს პრინციპით, რომ ყოველი ამქვეყნიური ხელისუფლება ამ

სოფელში, როგორც არ უნდა იყოს იგი, ერთი მხრივ, თუ მიწიერია, მეორე მხრივ, იგი ღვთისგანაა (რომ. 1:1). ეკლესია თუმცა აღიარებს ხელისუფლებას, მაგრამ მისი მყოფობა სახელმწიფოსაგან უკიდურესი გაუცხოების ნიშნით არის აღბეჭდილი. იგი მყოფობს სახელმწიფოში, მაგრამ განცალკევებულია მისგან; მყოფობს სოფელში, მაგრამ არ ეკუთვნის მას (“ხომ იცით, რომ თქვენ, ღვთის მონები, მგზავრობაში ხართ. თქვენი ქალაქი შორსაა ამ ქალაქიდან...

ყველაფერი, რაც აქ არის, სხვისია და სხვისი ხელისუფლების ქვეშაა”, *პერძა, “მწყემსი”, წ. III, თ. 1*). ამ პერიოდის გამოხატულება უნდა იყოს ბაზილიკა, რომელიც ერთი ძველი ტექსტის მიხედვით არის ხომალდი, რომელიც იფარებს ქრისტიანებს, რათა წუთისოფლის ტალღებს აარიდოს და მყუდრო ნავსაყუდელში მიიყვანოს.

II პერიოდი. სახელმწიფოს მიერ ეკლესიის აღიარებამ რადიკალურად შეცვალა ეკლესიის მდგომარეობა ქვეყანაში. აქ მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ის, რომ შეწყდა დევნილება და გასაჭირი, არამედ ეკლესიის მესვეურთა შეგნებაში მოხდა პავლე მოციქულისგან მომდინარე თეზისის – “არა არს ხელმწიფება, გარნა ღმრთისა მიერ” – აბსოლუტიზირება, რამაც თავად ეკლესიისათვის არასასურველი შედეგი გამოიწვია. ამიერიდან ხელმწიფება ანუ იმპერატორის ძალაუფლება ღვთაებრივია პირდაპირი მნიშვნელობით, პრინციპულად, როგორც ეს იუსტინიანეს VI ნოველაში სახელმწიფო და საეკლესიო ხელისუფლების *სიმფონიით* გამოიხატა. თავად იმპერატორის პიროვნებაც კი საკრალური ხდება იმდენად, რომ ლიტურგიის პროცესში მისი თანდასწრება იგულისხმება (როგორც ეს დღემდე შემორჩა “რომელნი ქერუბიმთას” ტექსტს). უფრო მეტიც: შესაძლებელი ხდება ბასილევსის გათანაბრებაც კი მღვდელმსახურთან (მაქსიმე აღმსარებლისადმი წაყენებულ ბრალთაგან ისიც იყო, რომ მან არ აღიარა იმპერატორის, თუნდაც ქრისტიანის, სამღვდლო უფლებები), რასაც ბუნებრივად მოითხოვდა რომის იმპერატორის, როგორც უზენაესი პონტიფექსის, ტრადიციული რელიგიური უფლება. წარმართობას სურდა შეენარჩუნებინა იმპერატორის საკრალური სტატუსი, რაზეც ეკლესია ნაწილობრივ დათანხმდა. ტრადიციად დაწესდა მსოფლიო კრებების მოწვევა იმპერატორის ნებით და თაოსნობით. ეს წესი იმდენად შეეზარდა ეკლესიის შეგნებას, რომ იმპერატორის გარეშე დარჩენილ ეკლესიაში კრებათა მოწვევაც შეწყდა. *სიმფონიაში* ნაგულისხმევი, ასე ვთქვათ, დიოფიზიტური ერთიანობა (სინთეზისი) მადლისა და სიყვარილისა, ერთი მხრივ, და კანონისა და სამართლიანობისა, მეორე მხრივ, საბოლოოდ ვერ შედგა – *სიმფონია* მხოლოდ თეორიას შერჩა. პრაქტიკულად სიმფონია იმგვარად იქნა გაგებული, რომ ეკლესია იყენებდა სულიერი ამოცანების მოსაგვარებლად კანონის ავტორიტეტს, სახელმწიფო

ცდილობდა ეკლესიის მადლის თავისი პოლიტიკური მიზნებით გამოყენებას.

ეკლესიაში შემოდის კანონი, ხელისუფლება ცდილობს მოიხვეჭოს და

მიისაკუთროს მადლი. ანუ ეს იმას ნიშნავს, რომ ეკლესია

გასახელმწიფოებრიობის, ხელისუფლება კი საკრალიზაციის გზას ადგა.

III პერიოდი. ბიზანტიის დაცემის შემდეგ ბიზანტიური ხანა გარკვეულ ხანს

გაგრძელდა მემკვიდრეობით. “მესამე რომად” წოდებულ რუსეთში სახელმწიფოს

მიერ ეკლესიის ბიზანტიური “ჩახუტება” უკიდურეს ზღვარამდე მივიდა.

სახელმწიფო ეკლესიას თავისი ძალისმიერი ბერკეტებით დამცველად მოეველინა,

რასაც არ შეეძლო არ დაეზიანებინა მისი სული და სხეული. მაგრამ ამჟამად

ყველა ეკლესია თვისობრივად ახალ პერიოდში და თითქმის თანაბარ

სიტუაციაში იმყოფება. ეს ის ხანაა, როცა ეკლესია მოწყდა სახელმწიფოს და

თითქოს თავდაპირველ პერიოდს დაუბრუნდა. მისი არეალი “შაგრენის

ტყავივით” შეიკუმშა, თუმცა ამით მის მადლს და სულიერებას არაფერი

დაკლებია. შესაძლოა, პირიქითაც იყოს. ამ ეპოქაში, რომლის მკვეთრი და

უკიდურესი გამოხატულება საბჭოთა იმპერია იყო, ეკლესიის სტატუსი

განისაზღვრა ღვეზით: “კეისარს კეისრისა და ღმერთს ღვთისა”. პარადოქსად

არ უნდა მოგვეჩვენოს, რომ სწორედ ქრისტეს სიტყვები დაედო საფუძვლად

კონსტიტუციის იმ მუხლს, რომელმაც ეკლესიის სახელმწიფოსაგან გამოყოფა

დააკანონა (ეს მუხლი მემკვიდრეობით გადმოვიდა დემოკრატიული

საქართველოს ძირითად კანონშიც). არც საბჭოეთის კეისარს მოუთხოვია და

არც რესპუბლიკის პრეზიდენტი მოითხოვს, ბიზანტიის ბასილევსისაგან

განსხვავებით, ღვთიურ პატივს (მისი საკრალიზმი სხვა სფეროში და სხვა

დონეზე დამკვიდრდა) და არც ეკლესიისათვის დაუშლია ღვთის თაყვანისცემა.

ეს ერთმანეთისაგან მკვეთრად გამოიჯნული ორი რადიკალურად განსხვავებული

სფეროა, რასაც პრაქტიკულად და სულიერ პლანში განიცდიდა თავდაპირველი

ეკლესია და რომელთა ავტონომიურობა მხოლოდ თეორიულად (რწმენით), არა

პრაგმატულად (საქმით) იუსტინიანეს *სიმფონიაში* გამოიხატა.

ღღევანდელ პირობებში ბიზანტიური “ჩახუტებას” სახელმწიფოს გულში (ამის

საცთური ყოველთვის არის) ენაცვლება თავისუფალი დამოკიდებულება,

იმანენტურ-ტრანსცენდენტურობის ერთგვარი დიალექტიკა – სოფელში ყოფნისა

და თან მისდამი უკუთვნელობის პირველექლესიური წონასწორობა, რაც

ახალაღმოჩენილი თეოლოგუმენებით არის განმტკიცებული.

შეგვიძლია რუსი თეოლოგის ა.კარტაშევის სიტყვებით დავასკვნათ: “მხოლოდ

სახელმწიფოსაგან გამოყოფილ ეკლესიას შეიძლება ჰქონდეს წონიანი,

ავტორიტეტული ხმა”. მხოლოდ ასე შეუძლია მას შეინარჩუნოს კათოლიკობა,

ასცდეს ფილემიზმს, არ დაექვემდებაროს ეთნიზაციის ბუნებრივ (ცუდი აზრით)
პროცესს.